

Asia: VN/20873/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kiitämme mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston esityksestä sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:n muuttamisesta.

Järjestöt ovat rakenteellinen osa kuntien palveluverkkoa ja keskeisiä kumppaneita. Kunnan ja järjestöjen välisestä yhteistyöstä ja kunnan velvollisuudesta tukea järjestöjen toimintaa perustuvat lainsäädäntöön. Keskeiset lakisääteiset velvoitteet määräytyvät seuraavasti:

- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (6 §): Velvoittaa kunnan tekemään yhteistyötä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä edistämään järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia.
- Kuntalaki (28 §): Edellyttää, että vammaisilla henkilöillä, heidän omaisillaan ja järjestöillään on riittävä edustus kunnan vammaisneuvostossa.
- Kotoutumisen edistämisestä annettu laki: Velvoittaa kunnan kehittämään kotouttamista monialaisena yhteistyönä. Laki kytkee järjestö- ja yhdistystoiminnan osaksi kotoutumista edistäviä palveluita, kotoutumisohjelmia ja -suunnitelmia sekä omaehtoista opiskelua.
- Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (1 ja 5 §): Säättää julkisen vallan tehtäväksi ehkäistä päihde- ja rahapelihaittoja yhteistyössä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Kunnan on sovitettava ehkäisevän päihdetyön toimensa yhteen muun muassa alalla toimivien järjestöjen kanssa.
- Nuorisolaki (8 §): Määrittää nuorisotyön ja -politiikan kunnan tehtäväksi. Kunnan tulee tukea nuorten kansalaistoimintaa ja tehdä tarvittaessa yhteistyötä nuorisoalan järjestöjen ja muiden nuorisotyötä tekevien tahojen kanssa.

Järjestötoimijat ovat kunnille korvaamattomia paikallisissa verkostoissa ja lakisääteisissä vaikuttamistoimielimissä, kuten vammais- ja vanhusneuvostoissa, sekä muissa toimielimissä, kuten hyvinvointineuvostoissa, joissa sote-järjestöjen edustajat tuovat ruohonjuuritason asiantuntemusta kunnan päätöksenteon tueksi.

Laajemman turvallisuusnäkökulman osalta voidaan lisäksi todeta, että järjestöillä on vakiintunut paikkansa Suomen kokonaisturvallisuuden mallissa. Tästä säädetään osaltaan muun muassa valmiuslaissa sekä laissa hyvinvointialueesta, jotka velvoittavat viranomaisia huomioimaan kolmannen sektorin resursseja ja yhteistyötä varautumisessa.

Kiinnitämme huomiota perustelumuistion arvioon, jonka mukaan ehdotetuilla kriteerien täsmennyksillä ei olisi merkittäviä vaikutuksia olemassa oleviin avustuskäytäntöihin tai valtionalouteen. Kunnan näkökulmasta toivomme kuitenkin, että jatkovalmistelussa arvioidaan laajemmin sääntelymuutosten ja määrärahaileikkausten yhteis- ja heijastusvaikutuksia, jotka kohdistuvat paikallistasolle, kuntien sekä alueiden toimintaympäristöön.

Esitämme kokonaisharkinnan pohjaksi seuraavat keskeiset näkökulmat:

- Vaikutukset verkostoyhteistyöhön ja järjestöjen perusrakenteeseen: Jotta ministeriön painottama laadukas ja vaikuttava kohtaava työ on mahdollista, se tarvitsee tuekseen ammatillisen hallinnon, koordinaation ja asiantuntijarakenteet. Ilman riittävää resursointia järjestöjen edellytykset ylläpitää toimintaa, kouluttaa ja rekrytoida vapaaehtoisia vaarantuvat. Tämä heijastuu suoraan esimerkiksi kuntien lakisääteisiin vaikuttamistoimielimiin (kuten vammais- ja vanhusneuvostot), joiden jäseniltä edellytetään kunnallisten päätöksentekoprosessien ja muutovaatimusten tuntemusta. Katto- ja keskusjärjestöjen tekemä koulutus- ja tukityö on tässä suhteessa merkittävää.
- Välilliset vaikutukset kuntatalouteen: Mikäli järjestöjen asiantuntija-, koordinointi- ja kehittämistyön rahoitusta supistetaan merkittävästi, riskinä ovat henkilöstön irtisanomiset. Tämä aiheuttaa kunnille suoria taloudellisia lisäkustannuksia työllisyyspalveluiden järjestämisen ja työttömyyden hoidon kautta.
- Palvelujärjestelmän kuormitus: Järjestöjen tekemä ennaltaehkäisevä asiantuntija- ja neuvontatyö täydentää tehokkaasti julkista palvelujärjestelmää. Jos tämä matalan kynnyksen tuki vähenee, avun tarve siirtyy suoraan julkisen sektorin raskaampiin ja kustannukseltaan kalliimpiin sosiaali- ja terveystalouteen.
- Toimintakulujen arviointi ja alan kilpailukyky: Pidämme julkisten varojen käytön tarkkaa valvontaa ja kulujen kohtuullisuutta kannatettavana. Jatkovalmistelussa tulee huomioida, että järjestöt kilpailevat samoista sote-alan asiantuntijoista julkisen ja yksityisen sektorin kanssa. Mikäli kuluja tai palkkakustannuksia rajoitetaan liian jäykällä, kiinteillä mekaanisilla rajoilla tapauskohtaisen markkinatasoisen arvioinnin sijaan, vaarana on järjestökentän asiantuntijuuden ja rekrytointikyvyn heikkeneminen. Tämä heijastuisi myös kunnissa tehtävän verkostotyön ja kuntalaisten saaman tuen laatuun. Lisäksi järjestöjen oma varallisuus ja laaja rahoituspohja tulisi nähdä taloudellisen vakauden ja riskienhallinnan osoituksena, ja omatoiminen varainhankinta tulisi olla kannustavaa.

Tuomme esiin joitakin yleisiä huomioitamme.

- Kannatamme avustuspäätösten perustamista ehdotettuun kokonaisharkintaan. Pidämme kuitenkin välttämättömänä, että tämän harkinnan soveltaminen on läpinäkyvää, puolueetonta ja ennakoitavaa. Selkeät soveltamisohjeet ja yhdenmukainen tulkinta on kaikkien etu. Uudistuksen soveltamisessa on tärkeää huomioida toiminnan laadulliset tekijät ja järjestökentän monimuotoisuus.
- Toiminnan tavoitettavuutta arvioitaessa painopisteen tulisi olla sisällöllisessä vaikuttavuudessa ja kohderyhmän tuen tarpeissa, eikä niitä tule arvioida vain määrällisin mittarein, sillä vaikeasti tavoitettavien ryhmien auttaminen on usein yhteiskunnallisesti merkittävintä. Samoin saman teeman parissa toimiminen ei automaattisesti tarkoita tarpeetonta päällekkäisyyttä; erilaiset toimintamallit sekä alueelliset ja kielelliset tm. kohderyhmän erityispiirteet voivat täydentää toisiaan tarkoituksenmukaisesti, jotta tuki on aidosti saavutettavaa. Erillinen toiminta voi olla kohderyhmien tarpeiden tai kansalaisyhteiskunnan moniarvoisuuden kannalta perusteltua.

Lisäksi esitämme yksityiskohtaisemmat kommenttimme seuraavista kohdista:

3 §:n 2 momentin 1 kohta (konkreettinen, kohtaava asiakastyö)

1) avustettavaksi haetussa toiminnassa painottuu konkreettinen, kohtaava asiakastyö sekä eriarvoisuutta vähentävä, osallisuutta lisäävä ja ihmisten voimavaroja vahvistava toiminta

Yhdymme muistioluonnoksen näkemykseen siitä, että toimintaympäristön muuttuessa ja avun tarpeen lisääntyessä kohtaavan työn, yhteisöllisyyden ja keskinäisen ymmärryksen merkitys korostuu entisestään. Pidämme arvokkaana, että avustuksilla halutaan vahvistaa toimintaa, jolla on välitön vaikutus ihmisten arkeen ja hyvinvointiin.

Jotta sääntely saavuttaisi tavoitteensa parhaalla mahdollisella tavalla, on kuitenkin tärkeää tunnistaa kohderyhmien erityispiirteet ja moninaiset elämäntilanteet. Esimerkiksi vakavasti vammaisten tai pitkäaikaissairaiden lasten perheissä – joissa vanhempien uupumus on tutkitusti yleistä – osallistumista kasvokkaiseen toimintaan voi rajoittaa korkea infektioriski. Näille perheille suunnattu neuvonta, luotettava tiedonvälitys ja digitaaliset vertaistuen kanavat ovat usein saavutettavimpia kohtaamisen muotoja.

Ehdotamme myös järjestötyön luonteen huomioimista termistössä. Toisin kuin julkisella sektorilla, järjestöjen työssä ei aina muodostu virallisia asiakassuhteita, erityisesti, kun kyseessä on ennaltaehkäisevä työ. Järjestöissä ihmiset kohdataan osallistujina, vapaaehtoisina, vertaisina, perheenjäseninä, kokemusasiantuntijoina tai jäseninä. Tämän vuoksi käsitettä ”asiakastyö” olisi hyvä täsmentää luonnoksessa kuvaamaan laajemmin järjestölähtöistä toimintaa.

Lain sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta (3 §) mukaan valtionavustusta voidaan myöntää laajasti sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Esitämme, että muotoilu säilyttää ansiokkaasti kohtaavan työn painoarvon, mutta ei sulje pois muuta lain tarkoituksen mukaista toimintaa. Laadukas asiantuntija- ja kehittämistyö, viestintä, edunvalvonta sekä kunnille erityisen tärkeä verkostotyö luovat sen välttämättömän pohjan ja rakenteen, joka mahdollistaa turvallisen, vaikuttavan ja saavutettavan kohtaavan työn tekemisen arjessa.

3 §:n 2 momentin 2 kohta (toiminnan sopeuttaminen toimintaympäristömuutoksiin).

2) haettaessa avustusta on huomioitu avustettavaksi haetun toiminnan sopeuttaminen toimintaympäristön muutoksiin

Pidämme kannatettavana lähtökohtana sitä, että avustettavan toiminnan tulee perustua huolelliseen tarvearvioon ja vastata aidosti ihmisten muuttuviin tarpeisiin sekä ajankohtaisiin ilmiöihin. Avustettavan toiminnan tarpeiden tarkka ja laadukas selvittäminen varmistaa sen, että resurssit kohdentuvat oikein ja toiminnalla saavutetaan paras mahdollinen vaikuttavuus.

Uudistusta sovellettaessa on tärkeää tunnistaa kohderyhmien ja järjestökentän moninaisuus. Monien haavoittuvassa asemassa olevien kohderyhmien kohdalla pitkäjänteinen, vakaa ja luottamukseen perustuva työ on monesti kestävin ja vaikuttavin toimintatapa. Toimintaympäristön muutoksiin reagoimisen rinnalla onkin olennaista turvata tämän pitkäkestoisen työn jatkuvuus silloin, kun sille osoitetaan edelleen selkeä ja pysyvä tarve.

Toimintaympäristön laadukas seuraaminen, alueellisen tarpeen osoittaminen ja ennakointi ovat vaativia asiantuntijaprosesseja. Ne edellyttävät järjestöiltä jatkuvaa tiedonseurantaa, tuoreen tutkimustiedon hyödyntämistä, monialaista verkostoitumista sekä kohderyhmiltä kerättävän ruohonjuuritason tiedon analysointia. Jotta järjestöillä on tosiasialliset mahdollisuudet vastata ministeriön sinänsä perusteltuihin vaatimuksiin, on tärkeää varmistaa, että järjestöillä säilyy tähän työhön tarvittavat asiantuntijaresurssit ja riittävät hallinnolliset edellytykset.

Kunnan näkökulmasta järjestöjen tekemä tarvearviointi ja tiedonvaihto ovat arvokkaita. Järjestöt tuovat tietoa suoraan kunnan päätöksenteon ja palvelujärjestelmän tueksi lakisääteisissä vaikuttamistoimielimissä ja muissa verkostoissa. Tämä kahdensuuntainen tiedonkulku auttaa sekä kuntia että järjestöjä vastaamaan joustavasti ja oikea-aikaisesti palvelujärjestelmän katvealueisiin.

Lopuksi toteamme, että järjestöyhteistyö on kuntalain hengen mukaisesti laaja, rakenteellinen ja pitkäjänteinen kokonaisuus. Järjestötoiminnan taloudellinen ja inhimillinen arvo yhteiskunnalle on tutkitusti moninkertainen sijoitettuun avustuseuroon nähden. Jotta kunnat ja järjestöt voivat jatkaa menestyksestä kumppanuuttaan hyvinvoinnin edistämisessä, tulisi avustuskriteerien tukea toiminnan pitkäjänteistä suunnittelua ja kohdella järjestöjä yhdenmukaisesti niiden moninaisuus tunnistaen.

Lilja Päivi
Hattulan kunta